

PRO Byske följer Lestanders Buss till Åland

19 – 22 augusti 2024.

Vi kliver på i Byske för att därefter plocka upp fler resenärer i Skellefteå. Sedan bär det iväg – mot Åland! Erik rattar bussen och Monica är reseledaren som berättar hur mycket som helst under färden. Vi är nu mer uppdaterade om ryssarnas framfart längst norrlandskusten (Ratan, slaget vid Löfvånger etc), personer som varit/är viktiga för denna landsdel och inte minst om Träpatronerna. Bränderna i Sundsvall och Hudiksvall hann vi också med.

När allt rullar på bra, vi har "boat in oss" på våra platser i bussen, meddelar Monica plötsligt att nu ska vi svänga av här, överraskning på gång. Hips vips hamnar vi i Bergsjö/Gränsfors och får en guidad visning i Gränsfors Blomkruksfabrik samt egen tid bland alla handsmidda yxor. Därefter åker vi raka vägen till hotellet i Gävle och en väldigt god gemensam middag.

Upp tidigt och iväg till Grisslehamn för att hinna med Ekerö-färjan. Vi äter en god Brunch ombord, och plötsligt är vi framme på Åland. Där kliver vår finska guide ombord och börjar berätta om Johan Ekblom, den första ålänning som seglade över Atlanten för sisådär 160 år sedan. Endast 24 år gammal, men med ny kronometer och duktig i astronomisk navigation seglade han skeppet Preciosa först till den engelska östkusten. Där rymde två personer ur besättningen, men Johan E letade upp dem och tvingade tillbaka dem till fartyget. Hur det gick resten av den långa resan vet vi inget om.

Åland består av 6 500 namngivna öar varav 60 är bebodda. Ca 30 400 personer bor här och inflyttning sker mest från Finland, Sverige och Rumänien. Mariehamn har 12 000 invånare. Åland är uppdelad i 15 kommuner (6 st når man med färja och de övriga är på fastlandet). Den minsta kommunen har 100 invånare.

Midsommarstången på Åland är speciell. Förutom att den är en hyllning till sommaren innehåller den också en hel del symboler. Högst upp finns Fäktargubben (symbol för ålänningarnas idoghet), därunder den åländska vimpeln (i färgerna blått, rött och gult). Sedan kommer soluret (symbol för den livsgivande värmen), segelbåtar (symbol för den åländska sjöfarten och Lycka till på färden) och sist men inte minst de färgglada kronorna som symboliserar

ungdomlighet, hälsa och en glad framtid.

Vårt första stopp blir i Önningeby. Där fanns det en konstnärskoloni mellan 1886 och 1914 med fokus på friluftsmåleri dvs konstnärerna lämnade sina ateljéer för att måla ute i det fria, direkt inför motivet. Den grundades av Viktor Westerholm och lockade ett 30-tal konstnärer både från Finland och Sverige. Majoriteten av dem var kvinnor. Vi går runt i muséet och kan se fantastiska verk av bl.a. Hanna Rönnberg, Elin Danielson-Gambogi, Ida Gisiko, Anna Wengberg, J.A.G Acke och den mest kände åländska konstnären Joel Pettersson.

Därefter åker vi förbi Lerströms kanal, klar 1882. Den byggdes av fångar från finska fängelser och skulle underlätta handeln österut och inom det ryska riket. Den ryska statsmakten ville ha mer handel österut och mindre handel till Sverige.

Nästa stopp blir Skeppargården Pellas, som byggdes 1884 av redaren Erik Petter Eriksson. Han var områdets främste redare under sin tid och byggde en av Ålands största skeppargårdar. Aningens högre än grannes gård – för att visa att "jag är störst"! Efter en brand i början på 2000-talet har rummen återskapats allt ifrån de handmålade tapeterna till möblering enligt den tidens sed.

Inkvartering på hotellet i Mariehamn gick lugnt och smidigt och strax var det dags för den gemensamma middagen.

Nästa morgon möttes vi under frukosten men därefter fick vi några timmar själva i Mariehamn. Undertecknad gick ombord på segelfartyget Pommern där jag kunde lyssna på olika samtal mellan besättning och titta runt på hur de bodde/jobbade under sina långa seglatser. På nedre däck visades filmsnuttar från de olika seglatserna och även ljus och ljud på hur en storm kunde ha låtit på skutan. Milda makter – skulle inte ha klarat många minuter på en sån båt!

Vi kliver på bussen och startar eftermiddagens rundtur. Åker förbi "Spetshuset" på Södragatan som Hilda Hongell ritat, den första kvinnan i Norden som tog examen som byggmästare 1891. Därefter åker vi förbi en staty av den dåvarande tsaren Alexander II's hustru Maria Alexandrovna, som gett namn till Mariehamn 1861 när staden grundades.

Jomala kyrka, Ålands äldsta kyrka från tidigt 1200-tal, svischar förbi bussfönstret samtidigt som vår åländska guide berättar att ca 18 700 fotbollsplaner stort område odlas på Åland. Främst äpplen, päron och lök för export.

För 10 000 år sedan började nuvarande Åland höja sig över havet. Ön Saltvik var den första ön. För 6 000 år sedan finns lämningar från de första människorna som då kom österifrån. Detta vet man utifrån de keramikfynd som gjorts (kamkeramik). Och för 5 000 år sedan kom även folk från väster, vilket fynd av gropkeramik visar. Dessa tidiga människor kom under sommaren för att fiska och jaga.

Åland var en del av Sverige fram till 1809 då det tillföll Ryssland. 6 augusti 1917 förklarade sig Åland för självständigt och ville återförenas med Sverige. Men istället beslutade Nationernas förbund 1921 att Åland tillhör Finland men har ett begränsat självstyre. Idag är Åland demilitariserat dvs ingen militär personal får uppehålla sig på Åland och inga befästningar får byggas. De är också befriade från värnplikt.

Vi stannar till vid Jan Karlsgården, samtidigt som mörka moln tornar upp sig vid horisonten. En lättsam promenad bland ett tjugotal gamla byggnader. De har flyttats hit från olika delar av Åland för att visa hur en gård från slutet av 1800-talet kunde ha sett ut.

Lunchen äter vi i Smakbyn, den kända kocken Michael Björklund's restaurang. Tror ingen av oss glömmet den fantastiskt möra slottsteken i första taget.

Därefter åker vi förbi Kastellholms slott

(medeltida slott med bevarade delar från 1388). Slottet låg strategiskt placerad i mitten av Sverige, som då sträckte sig ända till nuvarande Ryssland. Det byggdes på en liten holme, men landhöjningen har gjort att slottet bara har vatten på två sidor idag. Men det finns ett rött staket som visar var vattenlinjen låg när slottet byggdes! Mycket historia runt slottet fick vi höra. Glansperioden var på 1500-talet och Gustav Vasa gjorde det till ett av sina jaktställen. Erik XIV hölls fången här en period. Häxprocessen började här på Kastellholms slott 1665 med 15 anklagade häxor varav sju halshöggs och brändes.

Sist, men absolut inte minst på vår utflyktsagenda är Bomarsunds fästning. Efter det finska kriget (1808–1809) blev bl.a. Åland ryskt och öarna plötsligt "av militärstrategisk betydelse". Åland skulle bli det ryska imperiets västligaste utpost. Just platsen Bomarsund valdes för att fästningen skulle fungera som brohuvud, en fast punkt som kan försvaras under ett anfall och förstärkas österifrån. Bygget började 1830 och pågick fram till

1854, men blev aldrig helt klart. På ön Prästö finns det begravningsplatser för grekiskt-ortodoxa, muslimer, lutheraner, katoliker och judar vilket visar på många anonyma krigsfångar från fjärran länder som byggde fästningen, ryska militärer och människor i närområdet. Då Krim-kriget bröt ut 1854 vände ryssarna blicken från Östersjön till Svarta havet. En brittisk flotta (med både engelsmännen och fransmännen ombord) såg då sin chans att anfalla Bomarsunds fästning med ångdrivna fartyg (skovlar på sidorna av skeppen) och lurade därigenom ryssarna genom att komma en sjöväg som ryssarna inte trodde var möjligt pga vattendjupet. Den halvfärdiga fästningen besegrades på tre och en halv dag och sprängdes kort därefter. Ruinerna efter fästningen återanvändes som byggmaterial. Fina stengrunder och trappsteg av granitblock från Bomarsund finns runt om på Åland. Men material fraktades även längre bort och man kan idag se tegel och granitblock i Uspenskijkatedralen och Alexanderteatern i Helsingfors.

Tre runda försvarstorn (av planerade tolv) hann byggas och vi åkte upp till Notvikstornet, som skulle

skydda från anfall norrifrån. Ett gäng ryska kanoner finns kvar där men är i övrigt ganska söndersprängt.

På väg tillbaka till hotellet fick vi en liten inblick i nutiden på öarna. På åländska registreringsskyltar står det ÅL samt siffror. Åland är en självstyrd del av Finland med eget parlament – lagtinget – och egen regering – Ålands landskapsregering.

Den 9 juni 1922 sammanträdde Ålands lagting till sitt första möte (en kvinna och 29 män). Denna dag, 9:e juni blev därefter Ålands självstyrelsedag.

Svenska är enda språket på Åland. Du måste kunna svenska för att få köpa fastighet på ön. Mariehamn är den största enspråkigt svenska kommunen i Finland.

Åland bestämmer om: utbildning, miljö, näringsliv, hälso-och sjukvård, polisen och radio/TV. Finland (finska staten) bestämmer om domstolen, kriminal-civilrätt, skatterna och tullen. 0,475% av inbetalda skatter tillfaller Åland.

Många ålänningar arbetar inom sjöfarten, som fortfarande är väldigt viktig för Åland och det finns flera rederier på ön. Den kommunala administrationen med skolor och sjukvård har också stor betydelse som arbetsgivare. Därutöver finns det en chipsfabrik, utveckling av plaströr till sjukhus (optinova) samt sommarturismen och lantbruk. Ålandsbanken har sitt huvudkontor här. Flyg går varje dag till Sverige och några gånger i veckan till Helsingfors. Färjorna till/från Sverige och Finland kommer varje dag.

Idag är Åland nöjd med sitt självstyre.

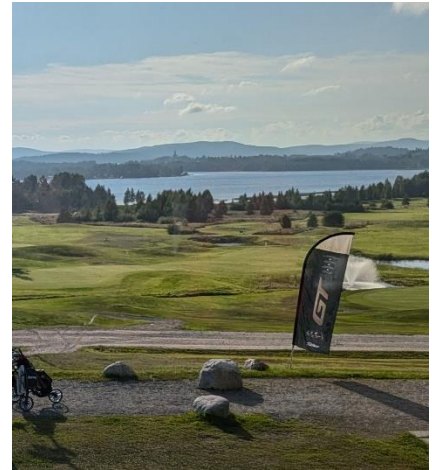
Vi tackar vår åländska guide men en stor applåd och får en liten stund för oss själva på hotellet. Därefter träffas vi i restaurangen för ytterligare en god middag, denna sista kväll blir det oxfilé.

06:30. Idag är det hemresedag och vi startar tidigt för att hinna med första färjan. Ombord äter vi en innehållsrik frukost och plötsligt är vi framme i Grisslehamn! På vägen norrut läser Monica högt några små avsnitt ur Jack Lundström's bok "Doktor Jacks minnen". De handlar om våra språkupplevelser dvs kort och gott inte riktigt bekväm med att prata rikssvenska. I närheten av Gävle åker vi förbi det fascinerande bygget "Dragengate", samt får höra Monica berätta om Gävle slott, det nordligaste kungliga slottet. Numera bostad till landshövdingen i Gästrikland. Vi hann också bli uppdaterad på att den kände Joe Hill (eg Joel Hägglund) kom från dessa trakter. Han utvandrade i slutet på 1800-talet till USA och blev en känd fackföreningsaktivist, diktare och sångare.

Erik kör bussen vidare upp emot lunchen i Tönnebro och sedan vidare mot Söderhamn. Som blev stad 1620 när Gustav II Adolf anlade en ammunitionsfabrik till sina krig i Tyskland berättar Monica och fortsätter med att både Söderhamn och Hudiksvall brändes ner av ryssarna 1721. Stora trähusbyggnader i Hudiksvall som blev stad 1580 av Johan III. Vi närmar oss Sundsvall och får höra mer om aluminiumsmältverket som numera ägs av en rysk oligark. Att Sundsvall blev stad 1624. Att staden brann samma dag som Umeå dvs midsommardagen 1888. Efter denna brand blev Draken en symbol som ett skydd för nya bränder. Den finns på kommunens logga, på cementsuggor ute på gatorna, i föreningsnamn etc.

Birsta handelsområde kör vi raskt förbi. 90 butiker och 40 000 kvm handelsyta får vara ifred denna gång. Vi passerar Indalsälven. Det sägs att skogsbolag betalade 100 riksdaler till Magnus Huss för att han skulle spränga en ny flottled. Men det gick inge vidare utan han tömde helt enkelt hela flodfåran som därefter fick namnet "Döda fallet". Härnösand åker vi också förbi med dess diakoniutbildning, fängelse etc.

Avslutningsmiddag för hela resan äter vi i Örnsköldsvik. Nämligen på Veckefjärdens golfanläggning (den som skapades av Kent och Peter Forsberg). Fantastisk omgivning och en kycklingrätt som verkligen sätter en bra punkt för maten på denna resa. Hög klass rakt igenom!

Bussen rullar vidare norrut. Med ett gäng mätta, men lite trötta resenärer. Mycket har vi sett och fått höra berättas om. Flera nya bekanskap är gjorda. Och självklart får både Erik och Monica på Lestanders Buss många varma applåder för en fantastiskt fin resa.

Foto och text: Britt Bystedt

